Metodstöd för dokumentation av öppna insatser inom socialt arbete

Länsstyrelsen
Stockholm

Innehållsförteckning

INLEDNING **4**

UNDERLAG **5**

Lovande arbetsformer 5

EXEMPEL **11**

Dokumentation av Familjens HUB i Tensta 11

Koncept 12

Mål för konceptet 18

Kunskapsbas 20

Yrkeskunskap och utveckling 22

Anpassning 25

AVSLUTANDE KOMMENTARER **26**

Titel:	Metodstöd för dokumentation av öppna insatser inom socialt arbete
Författare:	Lina Devgun & Kristin Marklund
Medförfattare:	Phiona Batuuka och Marjan Keshavarz
Illustrationer:	Falko Grentrup
ISBN:	978-91-7937-317-7
Rapportnummer:	2024:25
Utgivningsår:	2024

Förord

Länsstyrelsen har i uppdrag att under åren 2023–2026 erbjuda stöd till kommuner, regioner och andra relevanta aktörer för att utveckla ett kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd i föräldraskapet. Stödet ska riktas till föräldrar med barn upp till 18 år som bor i länets utsatta områden. Uppdraget ska bidra till att bekämpa och förebygga kriminalitet bland barn och unga.

Tidigt främjande och förebyggande arbete är en skyddsfaktor som förebygger att barn och unga hamnar i ohälsa, droganvändning, våld, kriminalitet och utanförskap. God föräldraförmåga som bygger på engagemang, en stark relation mellan barn och förälder samt ett omgivande socialt nätverk är en stark skyddsfaktor. Att som förälder våga ta emot och söka hjälp i ett tidigt skede kan också vara avgörande för att motverka negativa problemutfall.

I Stockholms län finns många innovativa öppna och uppsökande insatser som syftar till att nå föräldrar med föräldraskapsstöd och stärka förtroende till offentliga aktörer. Dessa verksamheter har fått ökad betydelse då desinformationskampanjer har påverkat föräldrars tillit, förtroende och kunskap om bland annat förskola och socialtjänst.

Länsstyrelsen konstaterar att förebyggande verksamheter sällan är dokumenterade. Detta metodstöd syftar till att underlätta för förebyggande verksamheter att beskriva sin verksamhet på ett sätt som gör att det möjligt att följa upp och utveckla verksamheten. Metodstödet bygger på en typologi som ursprungligen kommer från Det Nationale forksningscenter for Velfærd och Socialstyrelsen i Danmark.

Länsstyrelsen vill rikta ett stort tack till Phiona Batuuka och Marjan Keshavarz på Familjens HUB i Tensta, Stockholms stad, för att de bidragit med att exemplifiera hur typologin kan användas och allt arbete de har lagt ner för att bidra till att göra metodstödet mer levande.

Stockholm oktober 2024

Anna Conzen
Tillväxtdirektör Länsstyrelsen Stockholm

Inledning

Den nya socialtjänstlagen som träder i kraft i juli 2025 har ett ökat fokus på tidiga insatser. Socialtjänsten ska vara lätt att nå och ska kunna erbjuda stöd i ett tidigt skede. Vidare ska socialtjänstens verksamhet ligga i linje med vetenskap och beprövad erfarenhet och kontinuerligt följas upp och utvecklas.

Rapporten är indelad i två delar, den första delen är en typologi med frågor som systematiskt kan beskriva en insats. Den andra delen är ett exempel på hur typologin har använts för att dokumentera en öppen och uppsökande insats, Familjens HUB i Järva stadsdel i Stockholms stad.

Dokumentation är en grund för utvärdering, forskning samt spridning. Länsstyrelsens förhoppning är att metodstödet ska bidra till beprövad erfarenhet i socialt arbete och öppna uppsökande verksamheter.

Underlag

Lovande arbetsformer

Öppna och uppsökande verksamheter för barn och familjer bygger ofta på tyst kunskap som tagits fram under lång tid och det är inte ovanligt att kunskapen försvinner i samband med att en eldsjäl slutar på sitt arbete.

Lovande praktik bygger på tre hörnstenar; forskning, brukarens egen bedömning och professionella erfarenheter från de som arbetar inom verksamheten.

En dokumentation för uppföljning av arbetssättet bör innehålla alla tre hörnstenar och det är särskilt viktigt att fundera över hur barnets perspektiv ska inkluderas och följas upp.

Nedan följer en typologi som består av fyra kategorier och elva element för lovande praktik. Den kan användas för att dokumentera insatser som ännu inte är evidensbaserade.

Kategori: Kunskapsbas

Element 1: **TEORI OCH KUNSKAP**	**Frågor** 1. Är arbetssättet baserat på en eller flera namngivna teorier eller metoder? 2. Är arbetssättet utvecklat eller rekommenderat av experter på området (här tänker vi på externa personer eller organisationer med erkänd kunskap inom området)? 3. Är arbetssättet baserat på egna erfarenheter? 4. Är arbetssättet baserat på erfarenhet från andra kommuner eller verksamheter i Sverige (regionala, kommunala, privata)? 5. Är arbetssättet baserat på erfarenheter från något annat land? 6. Finns det en motivering till att arbetssättet förväntas fungera (förändringsteori)?
Element 2: **POSITIV VERKAN**	**Frågor** 1. Har arbetssättet en positiv verkan i förhållande till målgruppens stödbehov? 2. Finns det dokumentation som styrker att arbetssättet är verkningsfullt i förhållande till målgruppens stödbehov? 3. Har någon extern utvärdering utförts av ett universitet, ett forskningsinstitut, en konsultfirma eller internt i kommunen?

Kategori: Koncept

Element 3: **BESKRIVNING**	**Frågor** 1. Finns det en beskrivning av arbetssättet? 2. Är arbetssättet beskrivet så att andra yrkespersoner kan förstå vad det innebär? 3. Beskrivs det vad arbetssättet består av (aktiviteter/ element/handlingar)? 4. Beskrivs det vilka mål arbetssättet ska uppfylla? 5. Beskrivs det vem som är målgruppen för arbetssättet? 6. Beskrivs det vilket stödbehovet är bland målgruppen för arbetssättet? 7. Beskrivs det vilken yrkesmässig bakgrund medarbetarna ska ha för att utföra arbetet, enligt arbetssättet? 8. Beskrivs det hur arbetssättet är organiserat?
Element 4: **MÅL**	**Frågor** 1. Finns det ett klart syfte med att använda arbetssättet för målgruppen? 2. Är målen för brukarna konkreta? 3. Är målen för brukarna tydliga? 4. Är målen för brukarna dokumenterade? 5. Finns det en tidsram för när målen för brukarna ska vara uppfyllda? 6. Är målen fastställda utifrån brukarnas stödbehov? 7. Är målen formulerade så att det är möjligt att bedöma om målen uppfylls? 8. Har ni formulerat ett överordnat mål för hela gruppen av brukare som tar emot arbetssättet (aggregerade mål)?
Element 5: **ÖVERFÖRBARHET**	**Frågor** 1. Kan arbetssättet implementeras av andra verksamheter? 2. Finns det speciella omständigheter med arbetssättet som gör det svårt för andra att implementera arbetssättet (till exempel krav på bestämda om givningar, fysiska lokaler, teknik eller medarbetar kompetenser, som tar lång tid att bygga upp)?

Element 6: **EKONOMI**	**Frågor** 1. Känner ni till kostnaderna för arbetssättet (utgifter som medarbetartid, drift av teknik och verktyg, utbildning samt övriga omkostnader)? 2. Står kostnaderna för arbetssättet i proportion till resultaten? 3. Jämförs kostnaderna för arbetssättet med omkostnaderna för liknande arbetssätt, som finns inom din kommun/verksamhet?

Kategori: Yrkeskunskap och utveckling

Element 7: **PROFESSIONELL REFLEKTION**	**Frågor** 1. Ingår det i arbetssättet att man systematiskt reflekterar över professionella aktiviteter och handlingar? 2. Får medarbetarna handledning eller annan form av professionellt stöd kring arbetssättet? 3. Har medarbetarna tillgång till ny kunskap inom området (till exempel facktidskrifter eller nyhetsbrev om ny kunskap, med relevans för arbetssättet)? 4. Använder medarbetarna den senaste yrkeskunskapen i utövandet av arbetssättet?
Element 8: **RELATIONELLT SAMARBETE**	**Frågor** 1. Finns det riktlinjer för vilka kompetenser medarbetarna ska ha för att kunna utföra arbetssättet? 2. Finns det riktlinjer för hur samverkan organiseras för att stödja arbetssättet? 3. Finns det riktlinjer för hur tvärsektoriellt samarbete organiseras för att stödja arbetssättet?

Element 9: **INDIVIDUELL ANPASSNING OCH SAMSPEL**	**Frågor** 1. Har arbetssättet anpassats utifrån kunskap om brukarens stödbehov? 2. Anpassas arbetssättet med utifrån kunskap om brukarens resurser (kompetenser, stödnätverk)? 3. Involveras brukaren och/eller anhöriga i utformningen av den insats som brukaren tar emot? 4. Stödjer arbetssättet att brukaren upplever kontroll över insatsen? 5. På vilket sätt kan brukaren själv följa sin utveckling? 6. Finns det tydliga inkluderingskriterier för när en brukare tillhör målgruppen för arbetssättet? 7. Finns det stöd för att bedöma om brukaren tillhör målgruppen för insatsen (till exempel standardiserade bedömningar, målgrupps-beskrivningar, screeningsverktyg eller liknande)?

Kategori: Anpassning

Element 10: **MONITORERING**	**Frågor** 1. Innebär arbetssättet en mätning av brukarens utveckling i förhållande till de mål som är uppställda för arbetssättet? 2. Mäts brukarens utveckling över tid (här tänker vi på om ni jämför brukarens situation/nivå före, under och efter arbetssättets förlopp)? 3. Finns det fastställda procedurer för hur mätningen sker? 4. Använder ni ett dokumentationsredskap eller IT system för att samla in dokumentation om brukarens utveckling? 5. Finns det fastställda procedurer för hur ofta mätningen sker? 6. Jämför ni mätningarna från de enskilda brukarna för att få en samlad bild av mål-gruppens situation/ utveckling (aggregerade data)? 7. Avrapporteras mätningen av målgruppens situation/ utveckling i en rapport (aggregerad dokumentation)?

Element 11:
UPPFÖLJNING

Frågor

1. Diskuteras mätningen av brukarens situation med brukaren och/eller anhöriga?
2. Diskuteras mätningen av brukarens situation på formella yrkesgruppmöten eller temadagar?
3. Anpassas insatsen gentemot brukaren om mätningen visar att något bör ändras?
4. Finns det fasta procedurer för anpassning av brukarförloppet? Här tänker vi på om ni rutinmässigt bedömer om insatsen gentemot den enskilda brukaren bör ändras.
5. Anpassas arbetssättet, om de jämförda mätningarna för hela målgruppen (aggregerade data) visar att något bör ändras?
6. Finns det fasta procedurer för anpassning av arbetssättet? Här tänker vi på om ni rutinmässigt bedömer om arbetssättet bör ändras.
7. Diskuteras de jämförda mätningarna för hela målgruppen (aggregerade data) med relevanta samarbetspartner?

Exempel

Dokumentation av Familjens HUB i Tensta

Familjens HUB är en öppen mötesplats i Tensta där barn i åldern 0–12 år och deras föräldrar erbjuds olika aktiviteter och utbildningar. Familjens HUB står för Hälsa, Utveckling och Bildning – med familjen i fokus.

Tensta ligger i Stockholm och ingår i Järva stadsdelsområde, som har närmare 90 000 invånare. Majoriteten av befolkningen har utländsk bakgrund. Invånarna kommer från hela världen, framför allt från Asien och Afrika. Järva är ett område med stora grönområden, brett kulturliv och stort lokalt engagemang. Skillnader i livsvillkor mot andra delar av Stockholm är stora och stadsdelsområdet har utmaningar med segregation, ohälsa, trångboddhet och andra livsvillkor. Inskrivningsgraden i förskolan är lägre och det finns en utbredd misstro mot myndigheter.

Familjens HUB är ett samarbete mellan avdelningarna för Individ- och familjeomsorg och Förskola och bemannas av socialarbetare och förskolepedagoger. Verksamheten stävar efter att öka familjers förtroende för stadsdelsförvaltningens tjänster, främja tidigt föräldrastöd, stärka samspel mellan föräldrar och barn samt öka inskrivningsgraden till förskolan.

Andra viktiga områden som inkluderas är att stödja familjernas nätverk, öka förståelse för det svenska utbildningssystemet, läxläsning, främja språkutveckling, bygga förtroende för myndigheter och samhälle samt bidra till en meningsfull fritid.

Familjens HUB samarbetar både med interna och externa aktörer för att skapa en inkluderande och stödjande miljö för barnfamiljer i stadsdelen.

Koncept

Beskrivning av arbetssättet

Beskriv vem som är målgruppen för arbetssättet?

Målgruppen för Familjens HUB är föräldrar och barn upp till 12 år, som bor i stadsdelen. Syftet är att nå de föräldrar som vanligtvis inte tar del av samhällets utbud, insatser och som inte är etablerade i samhället.

Finns det tydliga inkluderingskriterier för när en brukare tillhör målgruppen för arbetssättet?

De kriterier som ställs på besökarna är att de ska vara boende i stadsdelen och att de står för föräldraskapet eller är vårdnadshavare. Vidare ska föräldrar och barn besöka Familjens HUB tillsammans.

Vilket stödbehov har målgruppen för arbetssättet?

I stadsdelen finns en generell misstro mot myndigheter vilket återspeglas vid de första besöken på Familjens HUB. Föräldrar kan uppvisa en initial skygghet och ha svårt att greppa förväntningarna på dem, vilket påverkar föräldraskapet. Begränsade kunskaper i svenska kan även det utgöra en barriär som försvårar kommunikation och förståelse av stödinsatsen.

Många av föräldrarna är inte fullt etablerade i samhället, vilket kan leda till en känsla av utanförskap och oförståelse för sitt sammanhang. Egen stress som relaterar till utmanande livssituationer kan göra det utmanande att vara en närvarande och engagerad förälder. Föräldrarna har ofta svårt att interagera med sina barn och tenderar att observera snarare än delta, särskilt under lek eller skapande aktiviteter. En del har svårt att tolka sina barns signaler, exempelvis kan små barn visa att de är mätta vid måltider, men föräldrarna fortsätter att mata dem, vilket skapar en obalans i samspelet. Även äldre barn kan ge inviter till föräldrarna, men möter ofta en brist på respons, vilket hämmar att relationen utvecklas.

Dessa faktorer kräver ett flexibelt och lyhört arbetssätt som möter barns och föräldrars specifika behov.

Arbetssättet

Familjens HUB är inte bara en mötesplats utan en upplevelse av lärande, gemenskap och personlig utveckling.

För att uppnå detta krävs en trygg och stödjande atmosfär, där både barn och föräldrar kan växa och utvecklas. Föräldrastöd är en integrerad del av de aktiviteter som verksamheten erbjuder. Personalen arbetar med miljöterapi och använder ett socialpedagogiskt förhållningssätt med fokus på gemenskap mellan besökare och professionella.

Familjens HUB är belägen på en neutral och central plats i stadsdelen. Lokalen är designad för att vara välkomnande för både barn och föräldrar. Lokalens storlek, personalens kapacitet samt besökarnas olika åldrar möjliggör att Familjens HUB kan ta emot 4–5 familjer per pass.

Verksamheten bygger på tre ben; individen, familjen och samhället. Personalen stöttar besökarna att ta makt över personliga, socioekonomiska och miljörelaterade faktorer som påverkar livskvalitén. Det sker bland annat genom att erbjuda kunskap om rättigheter och skyldigheter, stöd för att utveckla det svenska språket samt komma in på arbetsmarknaden. Familjens HUB erbjuder föräldraskapsstöd, kunskap om barnets hälsa och utveckling samt kontakter med relevanta samhällsaktörer och det lokala föreningslivet.

Föräldrar och barn erbjuds totalt 20 besök under en 12 månaders period. Verksamheten består av tre moduler; **inlotsning**, **öppen mötesplats föräldraskapsstöd** och **utslussning**.

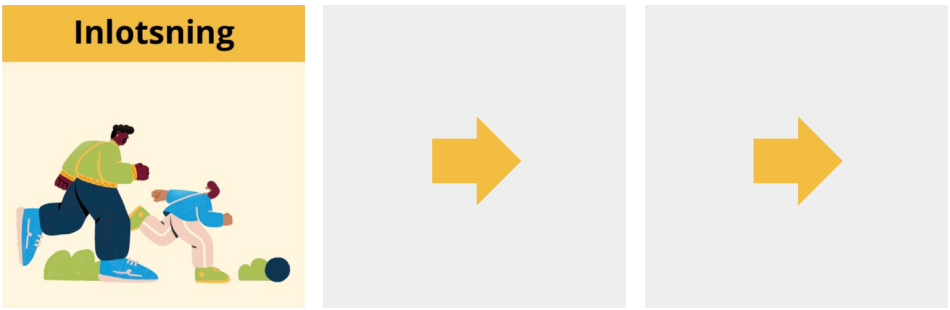

INLOTSNING UPPSÖKANDE ARBETE

Inlotsning och uppsökande arbete sker genom ett internt och ett externt arbetssätt.

Det interna uppsökande arbetet sker genom att chefer och medarbetare deltar i stadsdelens samverkansforum där familjer som är relevanta för Familjens HUB remitteras till verksamheten.

Det uppsökande arbetet bedrivs av en lots som både rör sig i lokalsamhället och arbetar inne på Familjens HUB. Lotsen söker upp familjer för att identifiera och engagera familjer som kan dra nytta av verksamhetens tjänster. Målet för lotsens arbete är att bygga förtroende och tillit mellan familjer i stadsdelen och Familjens HUB.

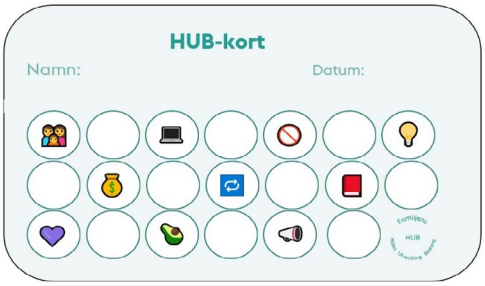

När en familj kommer till Familjens HUB får de ett stämpelkort som ger föräldrar och barn 20 gemensamma besök under en 12 månaders period. Lotsen introducerar familjer till de aktiviteter och stöd som erbjuds och arbetar med att vägleda familjen genom de 20 besöken. I det uppsökande arbetet arbetar lotsen med många olika kommunikationskanaler för att nå ut till familjerna. Det uppsökande arbetet kräver mycket handpåläggning och många påminnelser.

Lotsen har lokal förankring, känner till invånarnas förutsättningar och har språk- och kulturkompetens. Dessutom ska lotsen ha god kännedom om offentlig sektor.

Mål med inlotsning uppsökande arbete

- Nå familjer i behov av samhällets stöd.
- Tillgängliggöra samhällsstöd utifrån skyddsfaktorer.
- Bryta isolering bland familjerna.

ÖPPEN MÖTESPLATS FÖRÄLDRASKAPSSTÖD

I denna modul ingår en rad olika aktiveter som delas in i:

- stöd till individen
- stöd till familjen
- stöd för ökat deltagande i samhällslivet

Stöd till individen

Egenmakt är ett centralt mål för arbetet på Familjens HUB som främjas genom föräldrainformation, föräldrarådgivning, rådgivande samtal och deltagande i föräldraskapsprogram. Sammantaget stärker det föräldrarnas förmåga att hantera sin roll och sina utmaningar.

Föräldrainformation är en föreläsningsserie där föräldrar får viktig information och vägledning. Genom råd och stödsamtal kan föräldrar få individuell hjälp som är anpassade för deras specifika behov. Familjens HUB erbjuder dessutom föräldraskapsstöd via program och workshops.

Samtal med personalen främjar föräldrarnas språkutveckling och kulturella förståelse. Personalen bistår även med att vägleda föräldrar till sysselsättning.

Stöd till familjen

Familjens HUB har verksamhet som är öppen tre dagar i veckan kl. 14.30–17.30. Där håller personalen i “ABC live”, där verktyg från etablerade föräldraskapsprogram praktiseras. Varje pass inkluderar mellanmål, aktiviteter och avslutande samling.

Eftermiddagsverksamheten innehåller:

- **Fasta aktiviteter**: Läxläsning och fritidsaktiviteter som riktar sig till skolbarn.
- **Fria aktiviteter**: Skapande, fri lek och spel.
- **Veckans tema**: Varje vecka lyfter arbetslaget fram ett nytt tema som genomsyrar hela verksamheten, vilket ger besökarna en ”familjekurs”. Lokalen dekoreras med relaterad information kring temat. Temat integreras i interaktionen med barnen och föräldrarna under arbetspasset; till exempel, under spel som Memory då man pratar om

temat god hälsa. Även skapande aktiviteter som att måla och rita utgår från veckans tema.

- **Samlingar**: en samling är en regelbunden och strukturerad tid då besökare och personal samlas för olika aktiviteter och interaktioner. Dessa inkluderar bland annat sång och rörelse, högläsning och reflektioner kring veckans tema. Familjer får dela sina tankar och lyssna på varandra. En pedagogisk aktivitet med möjlighet att utveckla sociala färdigheter.

Samlingarna sker tre gånger i veckan och har olika delar;

- Lässamling: bokläsning kring veckans tema med diskussion.
- Familjerådet: ett dilemma tas upp utifrån veckans tema som familjerna ska lösa.
- Fredagsmys: filmvisning på veckans tema följt av diskussion.

Stöd för ökat deltagande i samhällslivet – samhällsfokus

Fritidsveckan

För att introducera familjerna till andra verksamheter utanför Familjens HUB finns ett samarbete med lokala civilsamhällesaktörer. De besöker Familjens HUB under en vecka varje termin, den så kallade fritidsveckan. Fritidsveckan äger rum inför påsk- och höstlov för att samhällslotsen ska kunna presenterar de lovprogram som stadsdelen erbjuder.

Målet med fritidsveckan är att ge familjerna möjlighet att bekanta sig med andra verksamheter i stadsdelen, när deras HUB-kort är förbrukat. Stor vikt läggs vid att anmäla barnen till organiserade fritidsaktiviteter för att understödja aktiva fritidsvanor och meningsfull fritid, vilket är en stark skyddsfaktor. Att introducera familjerna i området till det lokala föreningslivet kan bidra till gemenskap och integration.

Kulturaktivitet

Familjens HUB erbjuder kulturaktiviteter såsom utflykter, fester och firande av högtider för att främja gemenskap och kulturell förståelse.

Hänvisningar

På Familjens HUB finns etablerade rutiner för att remittera föräldrar till andra verksamheter, med särskilt fokus på föräldrars sysselsättning. Personalen fyller i ett formulär, en så kallad hänvisning, med föräldrarnas önskemål och behov och skickar den till relevanta instanser. Detta säkerställer en smidig övergång och kontakt med framför allt arbetsmarknadsförvaltningen.

Mål för öppen mötesplats föräldraskapsstöd

INDIVIDEN: Föräldrarna upplever att de är trygga i sitt föräldraskap.

FAMILJEN: Stärka relationen mellan förälder och barn.

SAMHÄLLET: Förtroende för offentliga verksamheter och vid behov utökat familjens nätverk.

UTSLUSSNING

Den sista modulen är utslussning från Familjens HUB, som genomförs av både samhällslotsen och en föräldrarådgivare. När familjen har genomfört sina 20 besök bokas ett så kallat utlotsningssamtal. Under samtalet utvärderar familjen sin upplevelse av tiden på Familjens HUB och identifierar om det fortsatt finns behov av stöd. Vid behov upprättas en plan för vilka kontakter familjen behöver. Familjens HUB upprätthåller kontakt med familjen till dess att de etablerat andra kontakter.

Mål för utslussning

- Föräldrarna har etablerat kontakter för att komma vidare till andra verksamheter.
- Föräldrarna känner till socialtjänstens funktion och kan ta kontakt vid behov.
- Barnen deltar i en fritidsaktivitet.
- Barnen är inskrivna på förskolan.

Mål för konceptet

Beskriv syftet med ert arbetssätt gentemot målgruppen?

Målet med arbetssättet på Familjens HUB är att erbjuda tidiga insatser och på så sätt förebygga problem som kräver biståndsbedömda insatser från socialtjänsten. Det tidiga stödet ges i form av öppna insatser som i sin tur bidrar till ökad tillit och förtroende för stadsdelens olika verksamheter.

Önskat utfall:

- Fler föräldrar med barn 0–12 år har kunskap och tillit till stadsdelens verksamheter.
- Fler föräldrar med barn 0–12 år tar emot föräldrastöd i ett tidigt skede.
- Antalet inskrivna barn i förskolan har ökat.
- Fler föräldrar är delaktiga i barns utveckling gällande förskola, skola och fritid.
- Efter avslutad kontakt med Familjens HUB har fler barn en fritidsaktivitet

Önskade långsiktiga effekter:

- Orosanmälningar för barn och unga inom stadsdelen har minskat.
- Inskrivningsgraden i förskolan har ökat.
- Andel unga som klarar grundskolans kärnämnen har ökat.

Ekonomiska vinster på sikt:

- Placeringskostnader för barn och ungdom har minskat.
- Andelen unga vuxna i stadsdelen som har behov av försörjningsstöd har minskat.
- Mer kostnadseffektivt nyttjande av kommunens resurser.

Är målen tydliga för brukarna?

Besökarna informeras kontinuerligt om målen med verksamheten, de ska känna till vilket stöd de kan få från samhället och våga söka stöd framgent. Målen med verksamheten förmedlas löpande vartefter besökarnas mottaglighet och förståelse för verksamheten ökar.

Finns det en tidsram för när målen för brukarna ska vara uppfyllda?

För att underlätta får alla föräldrar ett stämpelkort med 20 besök som är giltigt under ett år. Kortet har tagits fram i syfte att synliggöra att Familjens HUB erbjuder stöd under en begränsad tid. Stämpelkortet är också ett diskussionsunderlag för familjen som kan bidra till att konkretisera vilka behov familjen har och vilket stöd som Familjens HUB kan erbjuda. Stämpelkortet synliggör även när familjen ska lotsas vidare till andra aktörer.

Är målen fastställda utifrån brukarnas stödbehov?

Vid starten av Familjens HUB genomfördes en behovsinventering inom stadsdelen, för att undersöka familjernas stödbehov. Föräldrar intervjuades och frågor ställdes om bland annat behov av stöd, hur stödet bör utformas och när det är möjligt för föräldrar att delta i en stödverksamhet.

Då tilliten till myndigheter över lag är låg bland besökare på Familjens HUB är det svårt att göra initiala behovsmätningar vid inskrivning för samtliga besökare. I stället undersöks föräldrarnas behov löpande under tiden man bygger en relation till besökarna.

Överförbarhet

Kan arbetssättet överföras till andra?

Arbetssättet kan överföras till andra kommuner utifrån den dokumentation som nu tas fram. Just nu pågår ett test att överföra arbetssättet till andra delar av Järva stadsdelsförvaltning, bland annat till Rinkeby.

Finns det speciella omständigheter med arbetssättet som gör det svårt för andra att implementera arbetssättet?

Samlokaliseringen med öppna förskolan är en framgångsfaktor, liksom personalens flerspråkighet, kulturkompetens och kännedom om området. Kombinationen av flera professioner så som socionom, förskolelärare och specialpedagog är ytterligare en framgångsfaktor

Ekonomi

Känner ni till kostnaderna för arbetssättet?

Familjens HUB är en permanent verksamhet som ingår i stadsdelens ordinarie verksamhet för främjande och förebyggande arbete riktat till barn och familjer i utsatta områden. Kostnader som inkluderas i verksamheten är personalkostnader, lokal och verksamhetsmedel för aktiviteter.

Kunskapsbas

Teori och kunskap

Är arbetssättet baserat på en eller flera namngivna teorier eller metoder?

Arbetet utgår från forskning om prevention med inriktning på föräldraskapsstöd och risk och skyddsfaktorer. Det finns forskningsstöd för att tidiga insatser kan förebygga svårigheter för barn och familjer, liksom för att förskola har en positiv effekt på barns psykiska hälsa och utveckling, särskilt gällande den språkliga utvecklingen.

En viktig del av arbetet på Familjens HUB är att genomföra uppsökande insatser, bland annat med hjälp av en lots. Detta för att nå familjer i området som har begränsad delaktighet i samhället och låg tillit till stadsdelens olika verksamheter.

Är arbetssättet utvecklat eller rekommenderat av experter på området?

Forskning visar att tidiga insatser effektivt kan förebygga problemutfall för barn och familjer. För att föräldrar ska ta dela av tidiga insatser, våga söka stöd eller skriva in sina barn i förskola, krävs det tillit till samhällets institutioner. Brist på information och desinformation har lett till att vissa familjer undviker kontakt med socialtjänsten och andra myndigheter, vilket understryker behovet av att kommunen tidigt bygger förtroende med föräldrar i området. Arbetet som bedrivs på Familjens HUB bidrar till att föräldrar tar emot stöd från offentliga verksamheter och det bygger på beprövad erfarenhet från arbete i socioekonomiskt utsatta områden.

Är arbetssättet baserat på egna erfarenheter?

Arbetssättet har utvecklats under flera år utifrån kunskap från forskning, personalens erfarenheter samt kunskap om utmaningar i området. Den utökade samverkan mellan öppna förskolan och socialtjänsten syftar till att nå alla familjer i området.

Arbetet bygger på ett socialpedagogiskt förhållningssätt med samtal och lärande i grupp. Inriktningen är miljöterapeutiskt där den fysiska och sociala vardagsmiljön används för att främja en positiv utveckling.

Besökarna utvecklar sociala och praktiska färdigheter genom dagliga aktiviteter som sker tillsammans med pedagogerna. Personalen identifierar behov växelvis med att bekräfta när positiva anknytningsmönster används och föräldrarnas relation till barnen stärks.

Finns det en motivering till att arbetssättet förväntas fungera (förändringsteori)?

Forskning om risk- och skyddsfaktorer visar att en stark relation mellan föräldrar och barn är en förebyggande insats. Inom stadsdelen saknades en anpassad och öppen mötesplats för föräldrar med barn upp till 12 år, där fler professioner möts och ger familjer stöd och vägledning.

Familjens gemensamma 20 besök, under en 12 månaders period, förväntas öka föräldrarnas vilja att ta emot stöd från stadsdelen, bryta barnens och föräldrarnas isolering, stärka föräldraförmågor samt bidra till att familjerna utvecklar sina färdigheter i det svenska språket.

De tidiga och preventiva insatserna förväntas ge följande positiva utfall för barnen:

- Ökat samspel mellan föräldrar och barn.
- Barnens behov och röster synliggörs i samspelet med föräldrarna.
- Barnens perspektiv tas tillvara.
- Ökad trygghet och stabilitet hos barnen när föräldrarna studerar eller arbetar.
- Föräldraförebilder som är integrerade i samhället.
- Färre omsorgsgivande barn som tar på sig föräldrarollen åt sina föräldrar.
- Ökad delaktighet och språklig utveckling genom integration.
- Ökad kunskap om sociala koder.
- Fler barn med meningsfull fritid.

Positiv verkan

Har arbetssättet positiv verkan i förhållande till målgruppens stödbehov?

Erfarenheter och utvärderingar av modulerna i verksamheten visar att besökarnas förhållningssätt ändras efter en tid på Familjens HUB.

Pedagogerna har noterat att föräldrar utvecklat sitt föräldraskap och vågar ta emot samhällets stöd. Även tilliten till omgivande samhället ökar enligt pedagogerna. De vågar till exempel lämna ut sina personnummer, skriva in sina barn på förskolan och utmana kulturella normer och värderingar, som kan föras vidare till andra föräldrar. Föräldrarna hittar en gemenskap med andra i liknande situation och ser att även de tampas med gränssättning, barn med särskilda behov och sviktande självförtroende. Att komma hemifrån till ett sammanhang där både barn och vuxna är efterfrågade av personal och andra besökare är betydelsefullt och bidrar till att föräldrarna själva upplever sig som delaktiga samhällsmedborgare.

Finns det dokumentation för att arbetssättet är verkningsfullt i förhållande till målgruppens stödbehov?

För- och eftermätningar av besökarnas behov är önskvärda men svåra att genomföra då målgruppen som Familjens HUB riktar sig till har låg tillit till offentliga aktörer. I det initiala skeendet, när en relation till besökarna saknas och förtroende håller på att etableras, har det varit en utmaning att göra förmätningar, det är ett utvecklingsarbete som pågår.

Idag görs eftermätningar i samarbete med stadsdelens Jobbtorg och andra aktörer genom att följa antalet föräldrar som har tackat ja till studier eller arbete samt genom att följa inskrivningsgraden till förskola efter tiden på Familjens HUB.

Målen för insatserna som erbjuds i modulen öppen mötesplats föräldraskapsstöd, följs upp på olika sätt;

Föreläsningsserier; efter genomförd föräldrainformation får deltagarna tycka till om föreläsningen.

Eftermiddagsverksamhet; brukarenkäter delas ut till besökare och pedagoger och lotsen håller i uppföljande dialoger. Varje vecka har lotsen avstämningar med besökarna muntligen, via mobil eller i grupp, lotsen deltar även vid avslutande samtal.

Personalen dokumenterar arbetet efter varje pass som sedan utvärderas veckovis för att erbjuda riktat föräldrastöd.

Det finns också utrymme för handledning, metod- och verksamhets utveckling för personalen.

Yrkeskunskap och utveckling

Professionell reflektion

Beskrivs vilken yrkesmässig bakgrund medarbetarna ska ha för att utföra arbetet, enligt arbetssättet?

På Familjens HUB finns tvärprofessionell kompetens som inkluderar socionomer, förskolelärare och specialpedagoger. För att möta behoven i de olika modulernas krävs:

- Inlotsning: Lotsen bör ha lokal kännedom, språk- och kulturkompetens, och erfarenhet av att arbeta med offentlig sektor.
- Öppen mötesplats: Personal med kompetens inom pedagogik och föräldrarådgivning.
- Utslussning: Föräldrarådgivare och lots med kompetens inom socialt arbete och nätverksbyggande.
- Bonus är en specialpedagog med ansvar att tillhandahålla stöd och anpassningar för barn med särskilda behov.

Gemensamt för samtliga professioner är flexibilitet, erfarenhet av att arbeta med människor samt kulturkompetens.

Beskriv hur arbetssättet är organiserat?

Familjens HUB erbjuder en sammanhållen kedja av stöd och aktiviteter som adresserar individuella, familjära och samhälleliga behov. Mångfald

bland personalen är en framgångsfaktor för att bygga tillit, förtroende och legitimitet. Det bidrar även till att engagera pappor.

- Samordnare från förskoleenheten och socialtjänsten delar på en heltidstjänst då ett socialpedagogiskt arbetssätt förutsätter kunskap och ledning utifrån olika professioner.
- Lotsen arbetar uppsökande och bygger tillit genom olika kommunikationskanaler, koordinerar introduktionen och ser till att familjer deltar i aktiviteter.
- Föräldrarådgivare och pedagoger genomför tillsammans gruppaktiviteter. Rutiner och underlag för aktiviteterna finns på en digital plattform som alla anställda har tillgång till.

Ingår det i arbetssättet att man systematiskt reflekterar över professionella aktiviteter och handlingar?

Personalen får regelbunden extern handledning av en konsult eller terapeut där de kan ta upp utmaningar och situationer som uppstår i arbetet.

Varje termin har arbetsgruppen planeringsdagar för fördjupning och metodutveckling.

Relationellt samarbete

Finns det riktlinjer för hur samarbete med enheter/förvaltningen/ stadsdelen organiseras med hänsyn till att stödja arbetssättet?

Familjens HUB startade som ett utvecklingsprojekt finansierat av Länsstyrelsens statsbidrag för integration. Idag är det en ordinarie verksamhet i stadsdelen och följs upp och återrapporteras i stadsdelens system för budget- och verksamhetsuppföljning.

På en övergripande och strategisk nivå finns handlingsplaner för samverkan inom stadsdelen som reglerar samarbetet mellan till exempel förskola, skola, polis och familjecentraler.

Det verksamhetsnära samarbetet med förskola, skola och socialtjänst sker exempelvis via gemensamma aktiviteter i modulen öppen mötesplats. Tack vare dessa aktiviteter blir yrkesverksamma från stadsdelen bekanta med både Familjens HUB och dess besökare och i utbyte får besökarna bekanta sig med olika professioner i stadsdelen.

Fritidsveckan genomförs också i samarbete med olika aktörer. Lotsarna bidrar med att informera familjerna om olika verksamheter som finns i stadsdelen.

Individuell anpassning och samspel

Anpassas arbetssättet med utgångspunkt i kunskap om brukarens stödbehov (till exempel i form av ärendehandlingar, utredningar, dialog med brukaren och yrkespersoner)?

Under tiden som föräldrar och barn deltar i Familjens HUB, pågår en kontinuerlig analys av familjernas behov, vilket är centralt för att säkerställa att insatserna är relevanta och anpassade efter varje familj. Vid behov kopplas ytterligare stöd in.

Anpassas arbetssättet med utgångspunkt i kunskap om brukarens resurser (kompetenser, stödnätverk med mera)?

En grundläggande beståndsdel för verksamheten är att anpassa insatserna efter behoven i varje enskild familj. Lotsen har en avgörande roll initialt, då det är lotsen som genom sitt förtroendeskapande arbete hjälper föräldrar att uttrycka sitt behov av stöd.

Involveras brukaren och/eller anhöriga i utformningen av den insats som brukaren tar emot?

Idag finns inget system för att involvera anhöriga i utformningen av stödet på Familjens HUB men verksamheten har gått från att fokusera på mammor och barn till hela familjer. Nu går verksamheten in i en fas med familjelördagar, i syfte att involvera fler pappor i verksamheten.

Verksamheten anpassas fortlöpande efter familjernas behov och gällande verksamheten i sin helhet så har familjerna möjlighet att tycka till genom brukarenkäten.

Stödjer arbetssättet att brukaren upplever kontroll över insatsen?

Stämpelkortet har bilder som representerar olika delar av verksamheten vilket bidrar till att besökarna har kontroll över insatsen. Kortet underlättar förståelsen för vad familjen kan förvänta sig nu och framåt. Familjerna har också möjlighet att boka in egna möten med föräldrarådgivare.

Innebär arbetssättet en undersökning av brukarens och/eller anhörigas nöjdhet med insatsen?

Det finns en manual för ett avslutande samtal med besökarna. Föräldrarnas och barnens återkoppling sammanställs systematiskt och bidrar till att Familjens HUB utvecklas i linje med familjernas behov och önskemål.

Anpassning

Monitorering

Innebär arbetssättet en mätning av brukarens utveckling i förhållande till de mål som är uppställda för arbetssättet?

Familjens HUB har en styrgrupp bestående av chefer från socialtjänst och förskola som ses 1–2 gånger per år. Samordnaren bevakar kontinuerligt att insatsen utförs som det var tänkt och redovisar till i styrgruppen för beslut.

De 20 besöken på Familjens HUB följs upp enligt följande:

- Dokumentation av deltagande genom stämpelkort och närvarostatistik.
- Individuell måluppföljning med föräldrarådgivare.
- Utveckling över tid genom jämförelser av framsteg vid olika milstolpar på stämpelkortet.

Finns det fasta procedurer för hur ofta mätningen sker?

En föräldraenkät används under terminen där frågor ställs om:

- Hur de upplever aktiviteterna.
- Hur de har hittat till Familjens HUB.
- Hur ofta de besöker verksamheten.
- Hur föräldrarna upplever relationen med sina barn.

Avrapporteras mätningen av målgruppens situation/utveckling i en rapport (aggregerad dokumentation)?

Rapportering sker i samband med tertialredovisning och verksamhetsbeskrivning för respektive enhet.

Uppföljning

Föräldrarna kan följa sin utveckling över tid och får feedback och anpassade insatser efter sina behov. Det sker löpande under arbetspassen, då personalen ger föräldraskapsstöd i sociala situationer och även vid enskilda samtal. Under det sista utlotsningssamtalet gör föräldern en helhetsbedömning av sin utveckling på Familjens HUB.

Avslutande kommentarer

Länsstyrelsen Stockholm har tillsammans med Familjens HUB testat typologin för att beskriva verksamheten som riktas till familjer i Järva. Det optimala är att använda sig av typologin när man startar en ny verksamhet, för att redan från början ha en dokumentation att utgå ifrån, för att följa upp, utvärdera eller forska på insatsen eller arbetssättet. Vidare är regelbunden uppföljning av resultat en god grund för att utveckla en pågående insats och anpassa den efter nya behov eller en föränderlig omvärld.

Familjens HUB har bidragit till utvecklingen av metodstödet och har med hjälp av frågorna i typologin själva testat metodstödet. Det har resulterat i ett dokument som beskriver verksamheten och vilka professioner som utgör en viktig del av insatsen. Familjens HUB har nu möjlighet att presentera vad de gör, följa familjernas utveckling och sprida sin arbetsmodell vidare.

Länsstyrelsen har noterat att det finns många öppna och uppsökande verksamheter som finansieras med projektmedel och därmed får nya förutsättningar att bedriva sin verksamhet, från år till år. Med dessa förutsättningar är det viktigt att dokumentera sin verksamhet.

Tidiga insatser lyfts i den nya socialtjänstlagen och i en brottsförebyggande kontext. Socialtjänsten ska dessutom utgå från vetenskap och beprövad erfarenhet och insatser ska kunna ges utan behovsprövning. Länsstyrelsen hoppas att metodstödet ska vara ett stöd för kommuner i det arbetet och att exemplet med Familjens HUB kan inspirera andra verksamheter.

Länsstyrelsen
Stockholm

www.lansstyrelsen.se/stockholm